

ДУПЛЕКСИВ ЯК ЧЛЕН РЕЧЕННЯ З ПОДВІЙНИМИ СИНТАКСИЧНИМИ ВІДНОШЕННЯМИ

Члени речення з подвійними відношеннями не знайшли місця в прийнятій на сьогоднішній день традиційній системі членів речення, однак у самій мовній реальності вони існують і розвиваються як явище. У сучасній граматиці функціональний компонент, що виражає подвійний підрядний зв'язок, називається здебільшого дуплексивом (від лат. duplex – подвійний), у науковий обіг цю назву було введено Л.Д. Чесноковою. Мовознавці неоднозначно тлумачать такі відношення, та й сам термін.

Більшість дослідників (О.О. Потебня, Л.А. Булаховський, І.Г. Матвіяс, Г.О. Золотова, Н.Л. Іваницька, І.І. Слинько, А.П. Загнітко, Н.В. Гуйванюк, Л.М. Томусяк та ін.) вбачає подвійний підрядний зв'язок у сполуках типу *Люди стояли похмурі й сумні*, вважаючи, що в зазначених конструкціях у подвійному зв'язку перебувають прикметники і дієприкметники: вони залежать від дієслова, з одного боку, і підпорядковуються підметові або додаткові – з другого. Такі члени речення кваліфікують як вторинний присудок, як іменну частину складеного присудка, як предикативне означення, як обставину або як самостійний член речення.

Л.Д. Чеснокова розглядає подвійний зв'язок як одночасне пояснення залежним словом двох стрижневих для нього слів і вважає дуплексив атрибутивно-обставинним або атрибутивно-об'єктним членом речення. Таким чином, дуплексив як особливий різновид другорядних членів речення позначає ознаку предмета, яка з'являється в предмета одночасно з дією і в силу цього є певною ознакою самої дії.

По-іншому підходить до розв'язання цієї проблеми І.Р. Вихованець: подвійний синтаксичний зв'язок це периферія системи синтаксичних зв'язків і потрібно розглядати його в семантико-синтаксичному аспекті, подвійний зв'язок є наслідком об'єднання двох або більше елементарних простих речень в одне речення – просте ускладнене. Однак за І.Р. Вихованцем

подвійний зв'язок належить не прикметниковому компонентів, а іменниковому або займенниковому. Підмету, який перебуває з двома присудковими елементами у подвійному зв'язку, напр.: ***Боєць** стояв ошелешений* (О. Гончар) = ***Боєць** стояв* + ***Боєць** був ошелешений*. Відповідно до подвійних семантико-синтаксичних відношень називний найчастіше виконує функцію суб'єкта дії/стану. Дуплексиву – знахідному придієслівному об'єкту, який перебуває у подвійному зв'язку з опорним дієсловом (сильне керування) і з напівпредикативним прикметником (двобічний предикативний зв'язок, форма – координація), який виконує роль вторинного (взаємозалежного) прикметникового присудка, напр.: *Ми побачили **його** сумним (сумного)* = *Ми побачили **його*** + ***Він** був сумний*. Залежачи від предиката дії, компонент у формі знахідного відмінка вказує на об'єкт дії, а щодо прикметникового або дієприкметникового предиката стану він виступає як суб'єкт стану

Дуплексиви як компоненти, поєднані подвійним синтаксичним зв'язком, відтворюють формально-синтаксичну структуру вихідних простих речень, об'єднаних у похідне просте ускладнене речення. Вони являють собою різновид іменникових компонентів, морфологічна форма яких (знахідний відмінок) зумовлюється формально-синтаксичною і семантико-синтаксичною організацією одного з вихідних простих речень як базової конструкції, що перетворює друге (небазове) вихідне речення на компоненти простого ускладненого речення.